Voordracht colloquium 18 Mei 1958

Dames en Heren,

De studie van de parapsychologische verschijnselen begon met het verzamelen van spontaan optredende gevallen.
Daar de onderzoeker zelden ter plaatse was, wanneer zulk een phenomeen zich voordeed, bestond zijn werkzaamheid veelal uit het optekenen van de getuigenissen van hen die het gebeuren hadden meegemaakt. Daarna werd gepoogd de betrouwbaarheid van getuigen en getuigenverklaringen te verifieren. Nadat een aantal goed gewaarborgde gevallen bijeen was gebracht, werden ze onderling vergeleken om gemeenschappelijke kenmerken vast te stellen. Hierna werd een zekere groepering, een classificatie mogelijk. Voorts kreeg men inzicht in de variabiliteit van de verschijnselen.
De zo gewonnen gegevens gaven soms belangrijke suggesties voor het opzetten van experimenten. Mede daardoor, trad men spoedig in het voetspoor der natuurwetenschap en werd gepoogd de verschijnselen proefondervindelijk te bestuderen. Ik behoef in deze kring niet uiteen te zetten welke voordelen de experimentele benadering van de ons hier bezig houdende vraagstukken bezit. Ook behoef ik hier niet te reppen van de verkregen resultaten. Wel wil ik er de aandacht op vestigen, dat welke samenhang de laboratoriumproef ook zal onthullen, welke misschien zelfs voor de kennistheorie belangrijke gegevens erdoor worden verkregen, de rijkdom aan vormen van het natuurlijk verschijnsel zo niet wordt benaderd, noch bijv. de anthropologische of sociologische betekenis kan worden onderkend.
Het blijft dus voor als na geboden "veldstudies" te blijven maken. Het liefst zal men daar zoeken waar herhaling van de verschijnselen is te verwachten. Bijv. door observatie van een begaafde paragnost of van een physisch medium. Maar ook het zich min of meer geisoleerd voordoen van een verschijnsel is belangrijk. Juist door die isolatie, die bepaalde redenen moet hebben. Het gaat er hier om, behalve het phenomeen zelf, de entourage waarin het tot uiting kwam zo goed mogelijk te beschrijven, te pogen de structuur van de persoonlijkheid die het onderging zo goed mogelijk vast te stellen, de wording van de voorwaarden voor het tot stand komen van het verschijnsel zo goed mogelijk te begrijpen. Om daarmee door te dringen tot de betekenis, anthropologisch, psychologisch, misschien psychopathologisch, die het verschijnsel heeft.
Ik acht het dan ook zeer belangrijk dat de parapsychologen voort blijven gaan zg spontane gevallen te verzamelen en te beschrijven. Derhalve onderhoudt de afdeling Asd van de S.P.R. nog steeds een commissie voor de spontane gevallen, waarvoor steeds werk aan de winkel is. Persoonlijk heb ik daarvan vrnl de zg "spookgevallen" nagegaan. Het is zeker interessant hier iets van te vertellen. En men heeft er dan ook bij me op aangedrongen dit te doen. Met enige aarzeling voldoe ik hieraan. De hele materie is me eigenlijk te vaag om mee naar voren te komen. Maar het vraagstuk is belangrijk genoeg om meer belangstelling te wekken en daarom doe ik het dan.

Vooraf ga een korte inleiding over wat in de PP omtrent spookverschijnselen bekend is, waarbij ik me gezien de tijd tot het uiterste zal beperken.
De oudste vorm van geloof aan spoken is stellig het aannemen van de terugkeer op een bepaalde plaats van een dode in de vorm van een min of meer zichtbare, wazige gestalte, een geest. Die terugkeer zou dan een bepaald doel hebben, bijv. om een geheim te openbaren, iets wat nagelaten was alsnog te herstellen of wel, dacht men, de teruggekeerde kon zich niet losmaken van een of andere verschrikkelijke gebeurtenis in zijn leven.

Berichten over dergelijke verschijningen vinden we in de literatuur van alle tijden en volken. Hieruit valt alvast te concluderen, dat deze aannamen niet aan een bepaalde cultuur of bepaald tijdperk is gebonden, doch algemeen menselijk schijnt te zijn.
In samenhang met zo'n verschijning werden ook wel andere phenomenen opgemerkt. Verschijnselen die zich echter ook wel op zichzelf, zonder begeleidende verschijning voordeden. Daar deze verschijnselen ogenschijnlijk vaak van parergische of paragnostische aard waren en de PP bovendien vanaf het begin het vraagstuk van het persoonlijk voortbestaan na de dood tot haar terrein heeft gerekend, waren spookverschijnselen dan ook steeds bij uitstek veld van onderzoek voor de parapsychologie.
Men heeft dan een veelheid van vormen leren kennen, waaronder globaal 2 groepen te onderscheiden zijn, de zg persoonlijke en de zg plaatselijke spookverschijnselen. De vormenrijkdom is zo groot dat Fanny Moser, die een belangrijke verzameling goed gewaarmerkte gevallen bijeenbracht, in haar werk "Spuk", meent geen definitie te kunnen geven. Toch lijkt het me dat een voorlopige definitie mogelijk is. En wel deze :

Met het werkwoord spoken, bedoelen we :
"Het bij herhaling spontaan optreden van paranormale verschijnselen van verschillende aard, gebonden aan een bepaalde persoon of aan een bepaalde omgeving".

Het bij herhaling optreden onderscheidt het spoken van bijv. de eenmalig optredende crisistelepathie, waarbij bijv. de dood van een geliefde, die zich op verre afstand bevindt door een visioen aan iemand openbaar wordt. Bij herhaling wil niet zeggen dat zich steeds hetzelfde phenomeen voordoet. De samenstelling van het gebeuren kan bij een geval van dag tot dag wisselen. Het gebonden zijn aan een bepaald iemand wil zeggen, dat de verschijnselen zich steeds rond die persoon of in samenhang daarmee afspelen, zich dus met deze verplaatsen. Het gebonden zijn aan een bepaalde plaats houdt in, dat de phenomenen alleen optreden op een bepaalde plek, een kamer, een weg, een veld, onverschillig wie er in de buurt is. Ook een bepaalde tijd of situatie zou nog determinerend voor sommige gevallen zijn, zoals een bepaalde feestdag, een bepaald seizoen, de naderende dood van de bewoner van het spookhuis, etc.
Van de vele beschreven spookverschijnselen som ik U enkele op.

<u>Visueel</u> : Het optreden van gestalten, menselijk of niet menselijk, volledig of onvolledig gevormd, soms volledig reeel met complete bijpassende entourage, soms zeer irreeel, doorschijnend, vazig.
Het optreden van allerhande lichtverschijnselen.

<u>Auditief</u>: Onbepaald gefluister, zuchten; ook duidelijke stemmen.
Voetstappen; knallen als ontploffingen.
Mimicrygeluiden, d.w.z. geluiden die het doen van enig werk nabootsen

<u>Tactiel</u> : Men voelt een koude wind; een koude hand raakt iemand aan.

Ook: Geuren worden geroken.

Al deze verschijnselen kunnen een zeer subjectief karakter dragen. De een bemerkt ze, de ander niet. Bekend is het verhaal van de man die een spook de trap af zag gaan, doch zijn vrouw, die die trap juist opklom. liep door het spook heen, zonder iets te merken.
Daarnaast zijnobjectief voor ieder aanwezige waarneembare verschijnselen beschreven :

Voorwerpen komenonaangeraakt in beweging; ze glijden dan vaak alsof ze bestuurd worden, zweven door de lucht. Zeer broze dingen kunnen zich zo verplaatsen, zonder beschadigd te worden.
Gesloten deuren openen zich vanzelf. In afgesloten vertrekken verschijnen voorwerpen, te groot om door welke opening ook binnengedrongen te zijn : het apport.
Er ontstaat spontaan brand.
Opmerkelijk is het vaak plagende karakter dezer verschijnselen: allerlei wanorde wordt gesticht, ruiten worden verbrijzeld, stenenregens ratelen op of in een huis. Soms heeft temidden der verschijnselen een bepaalde persoon het te verduren, dien a.h.w. door onzichtbare handen stompen of krabben worden toegediend.
Verder zal ik de verschijnselen niet detailleren; slechts wil ik nog op een paar algemene kenmerken wijzen.

1e. Het vaak automatisch karakter van de spookverschijning, die als in somnambule toestand steeds dezelfde weg wandelt om in eenbepaalde hoek re verdwijnen.
2e. De eigenaardigheid dat sterke aandachtsconcentratie van de waarnemer het zich ontplocien der verschijnselen schijnt tegen te gaan. Men luistert oplettend en hoort niets; men wendt zich af en hervat een gesprek...daar klinkt het geluid weer. Of in het geval van de objectieve verschijnselen; net als men een kamer verlaten heeft
XX. wordt er een kast omgeworpen.
3e. Hoe meer spookgevallen men bestudeert des te meer blijkt dat alle verschijnselen zich zowel bij de plaatselijke als de persoonlijke kunnen voordoen. Zo zijn bij zelfs sterk persoonlijke "Poltergeist" verschijnselen nu en dan het optreden van spookgestalten waargenomen.

Ik zie er met het oog op de tijd van af het opgesomde te illustreren met in de literatuur vermelde gevallen. Wie zich daarover wil orienteren verwijs ik naar de verzamelingen die o.a. Moser, Bozzano, Flammarion, Fodor en Carrinton, Shane Leslie bijeen brachten.
Wel wil ik nog alvorens zelf onderzochte gevallen aan te snijden, een kort overzicht geven van de pogingen tot verklaring die men bij spookgevallen heeft gegeven.

a. Er is een natuurlijke verklaring te geven voor een verschijnsel.
b. Er is bedrog in het spel; grof bedrog of fijn bedrog, zoals misschien in het beroemde spookverhaal over Trianon : "An Adventure".

Wanneer men aan de hand van de onderstellingen a en b de zeef der critiek nauwkeurig heeft gebruikt, blijft toch veel over wat een andere verklaring behoeft.

c. Bij persoonlijke spookverschijnselen bleek in enkele goed onderzochte gevallen een geestelijk niet in evenwicht zijnd individu het middelpunt te wezen (Miss Whale-Fodor-; Louise Steudner- Berthelen). Het betreft hier neurotische, soms psychopathische, een enkele maal psychotische patienten. Onder een neurose versta ik dan een stoornis van de geest, waarbij de overigens geintegreerde persoonlijkheid door een sagenstel van onderbewuste factoren, een complex, in de normale afwikkeling van zijn gevoelsreacties wordt belemmerd. Deze afwikkeling vindt dan op abnormale wijze plaats, bijv. door dwanghandelingen. We weten dat de psycho-analyse uit dergelijke complexen de wonderlijkste stredevingen aan het licht heeft gebracht, waarbij werkelijk afgronden van de menselijke geest opengingen. In diverse gevallen is het nu duidelijk dat onbewuste, verdrongen agressie tegen het eigen zelf of tegen een ander, zich als de kobold-achtige plagerijen uiten, die we in vele pers spookverschijnselen opmerken. ~~Andere gezegd, bij de neuroticus met para~~

~~normale~~

Anders gezegd , bij de neuroticus met paranormale aanleg kunnen diens verschijnselen op paranormaal gebied liggen.

d. Bender heeft aan de hand van verschillende gevallen de theorie ontwikkeld, dat het persoonlijk spookverschijnsel niet zozeer een zich paranormaal ontladende neurose bij een enkeling is, doch meer een groepsneurose. Het schijnt hem toe, dat de verschijnselen zich eerst dan ten volle kunnen ontplooien, indien de omgeving er ontvankelijk voor is en er onbewust aan meewerkt (Bell Witch, Hydesville, New Y.).
e. Bij de plaatselijke spookverschijnselen, bijv. gebonden aan een bepaalde kamer kan helderziendheid van de waarnemer een rol spelen, een psychoscopisch vermogen, waarbij de kamer of bepaalde meubelen als inductor dienst doen en zodoende associaties met zich vroeger daar afgespeeld hebbende of...nog plaats te vinden gebeurtenissen, indie kamer geven.
f. Jung oppert naar aanleiding van een zeer interessante eigen ervaring de mogelijkheid dat subluminale gewaarwordingen, gewaarwordingen dus, die niet tot het bewuste doordringen, een rol kunnen spelen en de onbewuste fantasie aanleiding kunnen geven geleidelijk een geheel spooktoneel op te bouwen, dat geen enkele reeele grond heeft.
g. Vlak hierbij aan sluit de verklaring van spookverschijnselen als illusionaire verwerking.
h. De spokenziener heeft hallucinaties.
Op deze these zal ik tot slot naar aanleiding van een eigen geval nog nader ingaan.
i. Pro memorie vermeld ik de zg "midlevel"- theorie van Tyrrell, die echter van opeengestapelde hypothesen aan elkaar hangt.
j. Spookverschijnselen worden teweeg gebracht door zelfstandige entiteiten, die beschouwd worden als:
alpha : afgesplitste secundaire persoonlijkheden, zoals we die bij trance-mediums kunnen opmerken. Men meent dan dat die nu en dan een volledige scheiding van de primaire persoonlijkheid zouden kunnen bereiken en ook na de dood van de oorsronkelijke eigenaar voort zouden kunnen blijven bestaan, als een automatisch werkend phenomeen.
betha : geesten van overledenen manifesteren zich, waarbij dan in het midden blijft wat men onder geest heeft te verstaan.
gamma : onaardse intelligenties, boze (duivels) of ook wel goede (engelen), die zich dus aan iedere psychologische of parapsychologische verklaring zouden onttrekken spelen een rol.

U ziet, dames en heren, wat ik als verschijnselen en verklaringen noemde is voldoende om de belangstelling te wekken en tot onderzoek te prikkelen. Om te onderzoeken moet men echter de gevallen bij de hand hebben. Hoe is dat in Nederland?
Hereward Carrington geeft in zijn "Historic Poltergeists" een opsomming van 375 gevallen. Hiervan spelen er 127 in Groot-Brittannie, 58 in Frankrijk, 56 in de U.S.A., 29 in Duitsland. In een land als Zwitserland een, in Nederland...geen.
In Holland staat een huis...blijkbaar geen spookhuis; het spookt niet bij de familie Doesnee. In Zwitserland ook niet gezien de opsomming van Carrinton. Tot Frau Moser met haar onderzoek begon en in enkele jaren tijd, zonder hulp van pers of radio, buiten occultisme en spiritisme om, ondanks alle moeilijkheden, zo van kennissen en vrienden en vrienden van kennissen, 300 gevallen verzamelde, waaronder een belangrijk percentage uit Zwitserland zelf.